

28. Külterületi túra

Útvonal: Városháza – Béla major – Kunágotai szárazér, ligeterdő – Sászáti dűlő – Reformátuskovács házai temető – Kunágotai szárazér bóné dűlő – Mezőkovácsháza, Kaszaper műút – Babó major – Babó Lajos kastély – Érdülő-Királyhegyesi szárazér híd – Elekes tanya (3 ház) – Körforgalom (Árpád u.) – Városháza

Távolság: 9 km, menetidő: gyalog: 3 óra; kerékpárral: 1 óra

Utunk a **Városházától** (1) indul, melyet 1980-ban kezdtek el építeni és 1984. augusztus 20-án adták át. Ha körbe nézünk elénk tárul Mezőkovácsháza város központja, a **Katolikus templom**(2), mely 1879-ben épült, **Kisboldogasszony** tiszteletére. Tervezője ismeretlen, legjellemzőbb formái a neogótika jegyében fogantak. Orgonáját Dangl Antal építette, a **Csanád Vezér Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény** (3) és parkja ahol két szobor díszel a szép fák között.

Millenniumi emlékmű: Széri-Varga Géza szobrászművész **Csanád vezérről** (4) készült egyalakos, bronzból készült alkotása a millennium tiszteletére, 2000. augusztus 20-án került felavatásra. A szobor talapzatánál áll a millenniumi emléktámla. Első ispánként ő adott nevet a vármegyének, melynek területén feküdt Mezőkovácsháza is. Anonymus gestája szerint Csanád (10-11. sz.) Doboka főúrnak és Kalotha fiatalabb lányának Karoldunak a fia, az egyik honfoglaló törzsfő leszármazottja, I. Szt. István rokona volt.

Csanád II. Gyula erdélyi udvarában nevelkedett pogány hitben. 1005-ben István király legyőzte Gyulát és Csanád a király udvarába került, megkeresztelkedett, keresztapja István király lett. A Gellért- legenda szerint előbb a pogány Ajtony fővezére volt, majd tőle elpártolva, a római hit szerint megkeresztelkedett és István király szolgálatába állt.

A nagyősi csatában - 1028-ban - István király megbízásából Csanád vezér legyőzte a feudális államalapítás ellen lázadó Ajtony seregét. István király az újonnan szerzett területen, a Maros-Tisza szögtől délre egészen az Al-Dunáig terjedően királyi vármegyét alapított. A király a győztes hadvezérét tette meg az új vármegye urának, első ispánjának.

Csanád igazgatása alatt megindult a vármegyében a keresztény hittérítés. Az Ajtony feletti győzelem emlékére 1030 táján az Oroszlános-halmon kolostort építtetett, melyet a Benedek-rendi szerzeteseknek adományozott. Csanád vára lett az új egyházmegyei püspökség

székhelye, melynek első püspöke Szt. Gellért volt. A későbbiekben Csanád vezér lett a névadója a várispánság székhelyének, a püspökségnek és magának a vármegyének is.

Mezőkovácsháza egy árpádkori település maradványa, 1000 évig (1950-ig) Csanád megye része volt. Csanád vezér szobrának állításával a város - a vármegyéhez tartozó települések közül elsőként, mint Csanád megye volt járási székhelye - méltóképpen állított örök emléket egy olyan személyiségnek, aki az államalapítás korában megjeleníti a pogányságból a kereszténységbe való átmenetet.

A **2. világháború** (5) mezőkovácsházi áldozatainak emlékére állított női alakot ábrázoló carrarai márványszobor az általános iskola előtti téren áll a katolikus templom felé fordulva. A szobor civil kezdeményezés eredményeként került felállításra. A II. világháborúban elhunyt katonák hozzátartozói (szülők, testvérek, rokonok) adakoztak szereteteik megörökítésére. Alkotója Corvus Cora Róbert szobrászművész. A talapzat négy oldalára a háború 129 mezőkovácsházi áldozatának neve van bevésve. A második világháborúban 128 mezőkovácsházi és 37 reformátuskovácsházi katona esett el.

Emlékfák (6) Az általános iskola előtti parkban két emlékfát ültettek az utókor számára, két jelentős esemény megörökítésére:

- Környezetvédelmi Világnap megyei rendezvénye alkalmából 2000-ben
- Kihelyezett ünnepi megyei közgyűlés emlékére 2001. 03. 14-én

Az emlékfák mellett emléktábla is jelzi a két eseményt.

Az Alkotmány utcán észak felé indulva jobboldalon elhaladunk *a 3. sz óvoda épülete előtt, homlokzatán emléktábla. Kovalcsik Pál halálának 45. évfordulója alkalmából 1993. január 30-án a mezőkovácsházi Független Kisgazda és Polgári Párt helyi szervezete emlékezett a kommunista megtorlás miatt mártír halált halt fiatalra, és avatta fel emléktábláját a volt Szabadság utcai lakóháza falán (ma óvoda).*

Mellette a **Hunyadi János Középiskola (7)** mellett, az intézmény előtt **Hunyadi János mellszobra (8)** áll. 120-130 cm magas kőoszlopon elhelyezett bronz mellszobor. Herczeg Klára szobrászművész alkotása. 1977. október 25-én a gimnázium fennállásának 25. évfordulóján avatták.

A Gimnázium épületének udvar felőli részén **5 db terrakotta** anyagú, a **tudományokat és művészeteket (9)** allegorikusan ábrázoló domborművek Rajki József alkotásai.

A Sármezey utca felőli részen Tápai Antal szobrászművész „**Hunyadi** farkast elfogó fiú, Hunyadi a törökverő, és Hunyadi a kormányzó látható” (10) ábrázolása látható.

A vasútállomásra érve a vasút épület homlokzatán található **Sármezey Endre** (11) helyi születésű vasútmérnök emléktáblája. Városunk nagy szülőtte, Sármezey Endre vasúti mérnök 150 éve, 1859. április 21-én földbirtokos családban született. Középiskoláit Békéscsabán, majd Szegeden végezte ahonnan a Zürichbe a Műszaki Egyetemre került, ahol 1882-ben gépészmérnökként szerzett diplomát.

1883-ban rábízták a Mezőhegyes-Kétegyháza épülő vasútvonal építését, melynek sikeres üzemben helyezése után megkapta az Arad-Csanádi vonatok felügyeletét és pályafenntartási feladatait. A térségben kidolgozta a keskenyvágányú vasutak tervét, mely a mezőgazdasági termények szállítását oldta meg a feldolgozó helyekhez. 1900-ban 78 km, 1912-ben már 154 km hosszú volt a gazdasági vasút hossza. Erre épült fel később a személyszállítás is Kaszaper forgalmi csomóponttal, melynek áldásos hatása egészen 1970-es évekig tartott. Ő hozta létre 1899-ben az Alföldi Első Gazdasági Vasutak Részvénytársaságot, de a tudományos életben is kiemelkedőt alkotott, 1904-ben rendszeresítette a benzines-elektromos motorkocsik vontatását, 1906-ban a Milánói világkiállításon aranyérmét nyert a motorvontatás újításával. Kiemelkedő életpályája elismerésül a Szegedi MÁV Vasútigazgatóság 1981-ben emléktáblát állított a felsőállomás épületének homlokzatán.

„**Sármezey Endre** gépészmérnök, a magyar vasútépítés kimagasló alakjának emlékére.”

Anyaga: fekete márvány.

Avatás: 1981. december 5.

Készítette: MÁV Szegedi Igazgatóság

A vasúton áthaladunk és elérjük **Béla majort** (12) , ahol szép erdei fenyők találhatók. Itt balra tartva követjük a betonozott utat és az egykori sertéstelep romjai előtt fordulunk jobbra a földútra. Rövidesen egy kis időszakos vízfolyást érünk el, a **Kunágotai Szárazeret** (13). Ennek jobb partján nyugatra fordulunk és egy szép liget erdőben haladunk a Sásaháti dűlőig . Ezen megyünk jobbra az első földútig, melyről balra elérjük **Reformátuskovács háza** (14) (1969-ben egyesült a két település) északi szélét. Követjük a szép falusi házak sorát a Tánacsics utca végéig ahol jobbra a dűlőúton védelemre érdemes **japán akác sor** (15) áll. 1813. október 16-tól Vertics József földmérővel mérették fel a reformátuskovács házi telkeket. 1,5 km hosszúságú nyílegyenes utcáit, és később az ezeket átszelő keresztutcákat mérnökök tervezték. A 4 őstca: Kossuth Lajos, Árpád, Dózsa György Petőfi Sándor napjainkra Kocsis János, Tánacsics Mihály, Kodály Zoltán, Kinizsi Pálra változott. Később telepítették a Hámán

Kató, -jelenleg Bethlen Gábor-, Móra Ferenc, Rákóczi Ferenc utcákat. A Rákóczit „munkásházak” néven ismerték. A régi építésű házak, csak az ún. „ősutcákban” találhatóak.

Egy-egy házhely 1100 négyszögöllel lett kimérve. A házak vert falból, vagy vályogból készültek. A vályog aprószalmás, törekes, pelyvás, sárból állt össze.

A vályogot rendszerint a falvak alatt, az ún. vályogvető gödrök mellett vetették, ott, ahol az alkalmas agyagot bányászták ki. A sarat a következő módon gyúrták: régebben a kívánt vastagságban elterítették a földön, és ásóval vágtak belőle olyan méretet, amilyenre éppen szükségük volt. Később deszkából készült formába nyomkodták a sarat. Elsimították, a keretet, felemelték, és a kész vályogot egymás mellé sorba rakták. Magát a vetés munkáját asszonyok is végezték. A megszáradt vályogot háromszög alakú lyukacsos gúlákba rakták, tetejüket az eső, hó ellen letapasztották. Így a felhasználásig több évet is kibírt. Voltak szegényparasztok, napszámosok, akik a vályogot maguk részére elkészítették. A vályogvetés azonban jellegzetes cigány foglalkozás volt. Töreket, pelyvát kaptak a megrendelőtől, és egyébként rendszerint százanként pénzben, vagy élelemben egyeztek meg. A vályogból már tetszés szerinti falat lehetett rakni. Sárral, vagy malterrel ragasztották össze, helyenként feketeföldet tettek a sorok köz. Nádat esetleg gyékényt is fektettek a vályogra, ami nemcsak erősebbé tette a falat, hanem a nedvesség felszivárgását is akadályozta. A házak felét az 1930-as évekig vertfalú fallal készítették. 1930-as évek második felétől előretört a vályogból épített falak építési módja. A vályogvetők a falu peremén a vályoggödörben, a temető mellett verték a vályogot. Először alapot ástak 150-180 cm mélyre, majd a gazda meghatározta, a telek melyik részéből vegyék a földet. A tetőt eleinte náddal, szalmával fedték be, ami nagyon jó hőszigetelt. A padláson kis kamrákat alakítottak ki. Itt kolbászt, szalonnát a nyári hőségben tudtak tárolni, hogy az nem avasodott meg. Később egyre jobban elterjedt a tetőcserép. Egy faluhoz közeli tanyán, Vári Lajosnál tetőcserepet is gyártottak. Ezt hazai cserépnek hívták. Az ajtók helyét meghagyták, az ablakokét később vágták ki, hogy szellőzzön a ház. Amikor már jól kiszáradt, berakták a nyílászárókat. Ezután következett a tapasztás, amit pelyvás, agyagos sárral végeztek. Mindegyik udvarban kutat ástak. A szomszéd községgel, Mezőkovácsházával a déli végén értek össze, csupán a vasút választotta el azokat egymástól. A Tánicsics utca közepe tekinthető Reformátuskovácsháza centrumának. Itt található a **Református templom** (16), mely 1898-ban épült Regdan Sándor aradi építésmérnök tervei alapján. Az épület előtt 2000. március 15. óta áll egy **Kopjafa (17)**, faragója Deák-Fogarasi András (református lelkész édesapja). Hirdeti a reménységet, a jövőbe vetett hitet, az összefogást, a magyarság megmaradását, az egymáson való segítséget; a szimbolizálja a szeretetet, melyre az ősök emléke

kötelez. Az Első világháborúban elesett 80 reformátuskovácsházi nevét őrzi a református templom bejáratánál jobb és baloldalon elhelyezett feketemárvány **emléktábla (18)**.

Több védelemre érdemes épületek találhatók, mint a hajdani Általános Iskola két épülete, a volt Posta épülete és néhány lakóház. Az iskola udvarán hatalmas **öreg tölgyfa (19)** áll. A Táncsics Mihály utca 40 szám alatti iskola épülete előtt található a **meleg vizes kút (20)** (Refi öreg kút), melyből évtizedeken keresztül meleg (50°C-os) víz folyt. A kút 539 méter mély, lúgos gázos víz folyt belőle, mellette a múlt században a Havas féle vendéglő állt, és a kút vizét kádas népfürdőként használták.

A Táncsics utcából tovább haladunk a Mikes utcáig, ahol balra kanyarodva néhány 100 méter után elérjük a **reformátuskovácsházi temetőt(21)**, ahol **Jassik Lajos 1848-as honvéd őrmester síremlékét (22)** láthatjuk. A temető előtt észak felé egy szép tölgyes felé vesszük az irányt, majd átkelve a már érintett **Kunágotai Szárazéren (23)** balra megyünk ennek jobb partján. Ezt követjük egy nagyon hangulatos legelőként is használt nyáras erdőn át a Mezőkovácsházát Kaszaperrel összekötő műútig. Az úton figyelmesen átkelve jobbra láthatjuk a **Mária Kápolnát (24)**, előttünk az egykor hozzá tartozó **Babó majort és kastélyt (25)**. Reformátuskovácsháza községnek nem volt nagy határa. Babó Imre földesúr 300 kishold földön gazdálkodott, (ls. Babó kastély, Mária kápolna a bekötőút mellett), a községlakók többsége 2-3 holdon. Belterjes gazdálkodást folytattak: földművelés, állattartás, zöldségpalánták, gyümölcs és selyemhernyó tenyésztése volt a jellemző. A gazdák jó vérvonalú lovakat tenyésztettek. Néhányuk törzskönyvvél is rendelkezett, így fedeztetéssel is foglalkoztak. A községből sok remonda került ki, ami azt jelentette, hogy az állam felvásárolta a legjobb lovakat a hadsereg, főleg a lovasság részére. A közepes nagyságú vöröstarka tehén évi 3.000 liter igen magas zsírtartalmú tejet adott. A sertésfajták közül a mangalica és yorkshire-i honosodott meg, amit az ott lakók csak gyorsinak becéztek.

A baromfi: tyúk, liba, kacsa, pulyka, gyöngyös, nyúl biztosította a családok megélhetését, a felesleget pedig a piacon adták el. Elterjedt volt a méhészkedés is. A temető a község nyugati oldalán feküdt. Ettől délnyugati fekvő területre, amit járásnak neveztek, hajtották ki a gulyát és a csordát. Reggeltől estefeléig kinn legeltek az állatok,

A major bejárata előtt jobbra fordulunk és azt megkerülve átmegyünk az egykori lóverseny pályán és az egykori ügetőpályán. Itt délnek fordulva a város felé az Érdülön haladunk. Nyugat felé tekintve látható a **Királyhegyesi Szárazér** (26), amely előtt egy kis dombon, a templomhalmon **kopjafa** (27) áll, a mögötte levő kiserdőben pedig az egykori Néplavor vagy **Tera-fürdő** (28) (termálfürdő). Mellette védett **gyepsáv** (29) a Száraz-ér partján, a „Tera –fürdőnél” található. Legnagyobb értéke a 2.500 töves vetővirág állomány, de a csilláros sárma, hegyi len, apácavirág, jakabnapai aggófű, nyulánk kakukkfű, ereszes hagyma, csüdfüvek (zászlós-, hólyagos-, kisvirágú), és a zsályák (ligeti-, osztrák), valamint az ebfojtó müge is figyelemre méltó. A védett gyepsávot Sarkadi László a középiskola biológia tanára és szakkörös diákjai találták meg és írták le. A földút végén balra fordulva az Elekes tanyánál ismét elérjük a műutat. Az út mentén beérünk Reformátuskovácsházára.

Reformátuskovácsháza. az 1700-as évek vége felé és az 1800-as évek első évtizedeiben alakult újjá. Az első telepesek Heves-Nógrád, Árva és Gömör vármegyéből érkeztek a vidékre. Ekkor keletkezett 300, zömmel református vallású lakossal Új-Kovácsháza, mely később lakóinak vallásáról kapta a Reformátuskovácsháza elnevezést, megkülönböztetésül Hosszúkovácsházától (Mezőkovácsházától).

1815-től Reformátuskovácsházának már előljárósága is volt: bíró, jegyző, egy utca kapitány, hadnagy, és kispíróból állott. 1835-ben a községi előljáróság a bíróból, jegyzőből, törvénybíróból, két esküdből és egy számadóesküdből állt. Már az 1900-as évek elején nagyközségi rangot kapott. Saját előljárósága vezette a közigazgatást: főjegyző, segédjegyző, anyakönyvvezető, adóügyes, írnok, 12 esküdt. A község feje az öregbíró, mellette dolgozott a törvénybíró és a kispíró. A kispíró teendői voltak az állatok ellátása, kézbesítés és dobolás a falun belül. Adóív és más hivatalos írások kikézbesítése a falun kívül a mezőőr dolga volt. A központban (Táncsics utca, a mai buszmegálló mögötti épület) állt a községháza épülete, mellette a jegyzői lakás. Az udvarban volt kialakítva a kispíró lakása is, valamint a községi istálló, ahol 2 bikával és 2 sertés kannal látták el a lakosság állatainak fedeztetését.

A két községet a vasúti sínek választották el egymástól. A vasúton túl a refi részen működött egy **malom** (30) - ma gabona raktár-, ami jó minőségű lisztet őrölt. A malommal szemben a **kisvasútállomás** (31) épülete állt, váróteremmel és jegykiadóval – ma önkormányzati lakások találhatók benne -. A csarnokban és szerelőműhelyben tartották karban a mozdonyokat, szerelvényeket - később **VOLÁN telep** (32) lett, ma gazdátlan az ingatlan -. A kovácsházi részen a **nagyállomás épülete** (33) és ezzel szemben a kisvasúti rámpa épült meg. Itt rakodtak át, és vitték tovább az uradalmakból és gazdaságokból beszállított terményeket Szeged-

Csanád és Békéscsaba irányába. A refi lakos, aki Békéscsabára akart utazni, válogathatott. A kisvonatnak Kaszaperen volt a csomópontja. Innen Orosháza, Tótkomlós, Békéscsaba irányába indult tovább. Refen a fő utca végén is felszállhatott az utazó.

A kövesút és a mellette folyó **Királyhegyesi Szárazér** (34) között haladunk a leendő érpartti sétányon a körforgalomig. Jobboldalt egy magánkézben lévő szociális idősek otthona áll, a **Szent István Otthonház** homlokzatán **Holocaust emléktábla** (35). Felirata: „Az 1944-ben elhurcolt 420 mezőkovácsházi zsidó ember emlékére.” Itt volt a mezőkovácsházi gettó. A zsidó deportálás előtt ebben az épületben, udvarban gyűjtötték össze a zsidókat. Ezt örökíti meg az emléktábla.

1944. április 20-án megkezdődött a zsidóságnak a községekből való kitelepítése, táborba gyűjtése. Csanád megye területén a battonyai, mezőkovácsházi és eleki járáshoz tartozó községek zsidó lakói kötelesek voltak május 20-ig Mezőkovácsházán és Magyarbánhegyesen a járás főszolgabírója által részükre kijelölt új lakóhelyre költözni.

A Mezőkovácsháza és Reformátuskovácsháza községekben lakó zsidóság a Mezőkovácsháza határában lévő méntelepre, A telepet szöges drótkerítéssel vették körül. Mezőkovácsházára 103 zsidó család 435 lélekszámmal, Reformátuskovácsházán 9 zsidó család 35 lélekszámmal összesen 112 család 470 lélekszámmal költözött.

Az épület 1944-ben községi méntelep, majd gettó, az államosítás után iskola, majd a privatizációig óvoda.

Az Árpád utcán a városközpont irányában elhaladunk a **régi iskola** (35) ebben az épületben indult 1952-ben a gimnáziumi oktatás és a védett épületben működő **könyvtár** (36) mellett.

Mezőkovácsházán az első nyilvános népkönyvtár 1899-ben alakult. A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium 171 kötettel Gazdasági Népkönyvtárat alapított, még ebben az évben a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 100 Korona értékű szépirodalmi művel egészítette ki. 1950-től a népkönyvtárak szervezésében. Mezőkovácsházán az MKP vándorlás könyvtára jelenti a közművelődés első lépését.

1953. júliusában a járási tanács intézményeként megalakult a járási könyvtár. A könyvtár fejlődése 1960-65. között a legszembetűnőbb. A községben, 1960-ban új művelődési házat adtak át. Az emeleten kapott helyet a járási könyvtár 80 m² alapterületen. Író- olvasó találkozókat kezdtek szervezni..

A 60-as években kezdte el gyűjteni a könyvtár a községre vonatkozó régi dokumentumokat. Ez a helytörténeti gyűjtemény zárt anyagként a jelenlegi városi könyvtárban található. Ahogy a könyvtárosok munkája, munkaterülete kiszélesedett, bővült, úgy zsugorodott a rendelkezésükre álló terület. A volt Rendőrség épületéből modern könyvtárat varázsoltak.

A tetőtérben kapott helyet a gyermekkönyvtár részlege, a földszinten galériás megoldással a felnőtt olvasók kölcsönözhetnek, illetve az olvasóterem, hírlapolvasó, a felnőtt zenei részleg, munkahelyiségek találhatóak. A felnőtt részleg galéria részét borító falemezeket, az első világháborús hősi halottak öntvény plakettjei díszítik. **Könyvtárávató** 1990. november 30-án volt, a korábbi rendőrségi épületet alakították át.

Továbbhaladva beérünk a célba a Városháza elé.

Távolság: 9 km, menetidő gyalog 3 óra, kerékpárral 1 óra.

29. Külterületi túra

Útvonal: Városháza – Pihenőpark-Kutaséri csatorna – Régi fácánteleg – Pudlisi dűlő – Barackos út- Battonya, Mezőkovácsháza műút – Védett gyepsáv – Szociális otthon – Királyhegyesi szárazér – Henrik major – Vigh András kereszt – Alkotmány utca – Városháza

Távolság: 8 km, menetidő: gyalog: 3 óra; kerékpárral: 1 óra

Utunk a **Városházától** (1) indul, melyet 1980-ban kezdtek el építeni és 1984. augusztus 20-án adták át. Ha körbe nézünk elénk tárul Mezőkovácsháza város központja, a **Katolikus templom(2)**, mely 1879-ben épült, [Kisboldogasszony](#) tiszteletére. Tervezője ismeretlen legjellemzőbb formái a neogótika jegyében fogantak. Orgonáját Dangl Antal építette. A **Csanád Vezér Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény** (3) és parkja ahol két szobor díszel a szép fák között.

Millenniumi emlékmű: Széri-Varga Géza szobrászművész **Csanád vezérről** (4) készült egyalakos, bronzból készült alkotása a millennium tiszteletére, 2000. augusztus 20-án került felavatásra. A szobor talapzatánál áll a millenniumi emléktámla. Első ispánként ő adott nevet a vármegyének, melynek területén feküdt Mezőkovácsháza is. Anonymus gestája szerint Csanád (10-11. sz.) Doboka főúrnak és Kalotha fiatalabb lányának Karoldunak a fia, az egyik honfoglaló törzsfő leszármazottja, I. Szt. István rokona volt.

Csanád II. Gyula erdélyi udvarában nevelkedett pogány hitben. 1005-ben István király legyőzte Gyulát és Csanád a király udvarába került, megkeresztelkedett, keresztapja István király lett. A Gellért- legenda szerint előbb a pogány Ajtony fővezére volt, majd tőle elpártolva, a római hit szerint megkeresztelkedett és István király szolgálatába állt.

A nagyősi csatában - 1028-ban - István király megbízásából Csanád vezér legyőzte a feudális államalapítás ellen lázadó Ajtony seregét. István király az újonnan szerzett területen, a Maros-Tisza szögtől délre egészen az Al-Dunáig terjedően királyi vármegyét alapított. A király a győztes hadvezérét tette meg az új vármegye urának, első ispánjának.

Csanád igazgatása alatt megindult a vármegyében a keresztény hittérítés. Az Ajtony feletti győzelem emlékére 1030 táján az Oroszlános-halmon kolostort építtetett, melyet a Benedek-rendi szerzeteseknek adományozott. Csanád vára lett az új egyházmegyei püspökség székhelye, melynek első püspöke Szt. Gellért volt. A későbbiekben Csanád vezér lett a névadója a várispánság székhelyének, a püspökségnek és magának a vármegyének is.

Mezőkovácsháza egy árpádkori település maradványa, 1000 évig (1950-ig) Csanád megye része volt. Csanád vezér szobrának állításával a város - a vármegyéhez tartozó települések közül elsőként, mint Csanád megye volt járási székhelye - méltóképpen állított örök emléket egy olyan személyiségnek, aki az államalapítás korában megjeleníti a pogányságból a kereszténységbe való átmenetet.

A **2. világháború** (5) mezőkovácsházi áldozatainak emlékére állított női alakot ábrázoló carrarai márványszobor az általános iskola előtti téren áll a katolikus templom felé fordulva. A szobor civil kezdeményezés eredményeként került felállításra. A II. világháborúban elhunyt katonák hozzátartozói (szülők, testvérek, rokonok) adakoztak szereteteik megörökítésére. Alkotója Corvus Cora Róbert szobrászművész. A talapzat négy oldalára a háború 129 mezőkovácsházi áldozatának neve van bevésve. A második világháborúban 128 mezőkovácsházi és 37 reformátuskovácsházi katona esett el.

Emlékfák (6) Az általános iskola előtti parkban két emlékfát ültettek az utókor számára, két jelentős esemény megörökítésére.

- Környezetvédelmi Világnap megyei rendezvénye alkalmából 2000-ben

- Kihelyezett ünnepi megyei közgyűlés emlékére 2001. 03. 14-én

Az emlékfák mellett emléktábla is jelzi a két eseményt.

Az Alkotmány utcán délnek indulunk. Balról a szép belvárosi parkot benne az **I. világháborús emlékművet (7)**. Az **Első világháborús emlékmű** Négyszögalapú csonka gúla alakú oszlop, tetején kettős kereszttel. Anyaga szürke beton.

Felirata: „A világháborúban

A hazáért

Életüket feláldozott

Mezőkovácsházi

Hősök emlékének

1914-1918”

Felavatásának és építésének ideje ismeretlen. A talapzaton ez olvasható: Terv: Müller I. építész. Az oszlop másik három oldalán a háborúban meghaltak nevei sorakozott, de ezek az 50-es években eltűntek. Az első világháborúban 159 mezőkovácsházi és 37 reformátuskovácsházi katona esett áldozatul. Itt emlékeztek meg minden évben az iskolások és a falu lakossága a március 15-i forradalmi eseményekre, mely szintén az ötvenes években megszűnt. A hősi halottak neveiről kapta a község központi része a Hősök tere elnevezést.

Továbbhaladva a helyileg védendő épületben helyet foglaló **középiskolai kollégiumot láthatjuk (8)**. Jobb oldalon a **Kalocsa Róza nonprofit művelődési kft (9)**. A Városi Művelődési Központ főbejárat melletti falán a **múzsák (10)** kezükben hárfával, könyvvel, színházi álarcokkal szimbolizálják a kultúrát, a művelődést. Ács József szobrászművész 1970-ben a ház fennállásának 10. évfordulójára készítette a női alakokat

A művelődési ház és a régi mozi (ma disco) előtt kialakított **Történelmi Emléksétányon (11)** robbantott bazalt kőoszlopokon elhelyezett emléktáblák örökítik meg a város történetének jeles eseményeit és kiemelkedő személyiségeit

A Történelmi emléksétány táblái:

1. Bereczki Máté (1824-1895)

A 48-as szabadságharc résztvevője bujdosó évei után Mezőkovácsházán telepedett le. Az itt töltött évek során fejlődött európai hírű természettudóssá, Magyarország legnagyobb gyümölcsnemesítőjévé.

2. Az 1956-os forradalom áldozatainak emlékére 1991 október 23.

3. A Magyar Köztársaság kikiáltásának 10. évfordulója tiszteletére 1999. október 23.

4. Mezőkovácsháza közigazgatási központ

1872-1983 között járási székhelyű község, a környező települések közigazgatási központja

1984-től városi jogú nagyközség

1986-tól város

5. A középkori Kovácsháza emlékére

A táblától délkeletre 2-205 km távolságra, a Száraz ér bal partján tárták fel a középkori Kovácsháza maradványait és templomát. A településnek Mátyás király adott mezővárosi rangot.

6. Az újratelepítés emlékére

Árva, Gömör, Heves, Nógrád megyei magyar és szlovák kertésztelepesek a török hódoltságok idején elpusztult Kovácsházát 1814-ben újraalapították.

7. Kalocsa Róza (1838-1901)

Kovácsházán született pedagógus, író, az ifjúsági irodalom, magyar nőnevelés és a magyar nyelv tanításának úttörője, számos mese, regény ifjúsági könyv szerzője, fordítója, lapszerkesztője emlékére.

8. Balázs Gyula néptanító emlékére

aki fáradhatatlan lendülettel gyűjtötte össze Mezőkovácsháza népmeséit, népi és gyermekjátékait, találós kérdéseit, közmondásait, babonáit, és dalait. 1878. júniusában.

9. Millecentenáriumi emléktábla

A magyar honfoglalás 1100. éves évfordulójára emlékezésül a város önkormányzata 1996.

A régi temető kriptasora (12) előtt haladunk, a régi temetőben van **a kegyeleti emlékpark (13)** A Honfoglalás millecentenáriumára Kegyeleti parkot alakítottak ki, a faligetben álló **kopjafa (14)** Szelekovszky László alkotása, melyet 1997. augusztus 20-án avattak.: „hirdesse a kopjafa, hogy a város lakói megemlékeztek magyarságuk 1100 évére és üzentek az utókornak, legyenek büszkék, hogy magyarok.”

Itt található még: **a Magyar hősi emlékmű (15)**

A 2. világháború alatt, a községben és környékén elesett 32 magyar katonák emlékére állították. Alakja: 45 fokos szögben dőlt hasáb, fehérmárvány emléktáblával közepén fekete vascső kereszttel. Felirata: „A drága hősök emléke örökké él lelkünkben”, „Az 1944. évi harcban elesett katonák pihennek itt, akiknek emlékét őrzi a község hazafias lakossága”. 1975. november 1-jén adták át Kertmegi István helyi tervező tervei alapján.

Szovjet emlékmű –felszabadulási emlékmű (16)

A 2. világháború alatt a községben és környékén elesett szovjet katonák emlékére, Kertmegi István tervei alapján készült vízszintes és függőleges hasábokból álló, beton és műkö anyagú emlékmű (középen ötágú vörös csillaggal). A jobboldali részen márványból készült emléktábla. „Emlékük örökké él - A szabadságért áldozták életüket” felirattal. 1974. október 6-án avatták. Itt történtek a nagyszabású ünnepek és koszorúzások április 4-én, október 6-án, november 7-én. A rendszerváltás után funkciója megszűnt, csupán egy letűnt korszak és az elhunyt katonák emlékét hirdeti

Utunk a Park Fürdő és Borostyán kemping (17) felé vezet. A termálvíz hőmérséklete **72 Celsius fok**, mely a környéken is egyedülállóan magas érték. A gyógymedencében a gyógyvíz hőmérséklete: 36-38 Celsius fok. 1998-ban a termálvizet a Népjóléti Minisztérium **„Borostyán gyógyvíz”** néven **gyógyvízzé nyilvánította.** A gyógyvíz igen nagy ásványi-anyag tartalmú (3,0 g/l) nátrium-hidrogénkarbonátos, kloridos, jodidos, fluoridos, szulfidos ásványvíz, jelentős metabórsav és metakovasav tartalommal. A hévíz gyógyhatásának

bizonyítására az orvosi vizsgálatokat kettős vak, valamint után követéses (3 hónapos) módszerrel végezték el. A fürdőkúra különösképpen a mozgásszervi betegségek (kiváltképp a lumbális spondylosis) esetében volt hatásos. A Parkfürdő és Parkerdő közé ékelődve helyezkedik el a kemping. Rendezett környezetben várja a pihenni, kikapcsolódni, gyógyulni vágyó vendégeket. A kempingben 50 férőhelyes lakókocsi, lakóbusz álláshely, 30 sátorhely és 3 db apartman szoba található. Közös étkező, valamint felújított vizesblokkok biztosítják a mindennapok kényelmét

Továbbhaladva kiérünk a városból a **Parkerdőbe**. (18). A parkerdő ligeteiben és tisztásain pihenő és játszóhelyek, sétautak szalonnasütőhelyek várják a természetkedvelő látogatókat.

Itt átkelünk a **Kutaséri csatorna hídján(19)** és a temető előtt figyelmesen áthaladunk a Battonyára vezető műúton. Előttünk látható az egykori fácántelep is magába foglaló fiatal tölgyerdő. Ezt jobbról megkerülve a dűlőúton, Rákóczi major mellett elhaladva a Pudlisi dűlőt elérjük, amely párhuzamosan halad a Kutaséri csatornával. Keleti irányba tekintve a csatorna kanyarulatában **ismeretlen síremlék** (20) látható. A földút végén a csatorna előtt jobbra fordulunk a Barackos útra, ahol régészeti feltárások voltak a múlt században. Itt kiérünk a Mezőkovácsházát Battonyával összekötő műútra, melyen fokozott figyelemmel átkelünk és az út mentén délre haladunk. Itt érintjük a Mezőkovácsházi Hunyadi János Gimnázium biológia tanára és diákjai által feltárt helyileg **védtett gyepsávot (21)**, ahol különleges növényeket találhatunk. Országosan is ritka társulás eddig ismeretlen foltját találta meg, és írta le Sarkadi László, környezetvédő szakkörös tanulóival gyakorlati lépéseket tettek megóvásukra.

A jelentősebb emberi hatás eredményeként kissé gyomos, a kökény is veszélyezteteti, ennek ellenére több védtett, és jellemző fajt őrzött meg. Kiemelhetjük a macskaherét, a kék virágú pusztai meténget (összességében több tíz négyzetmétert borít bel!) a kék atracélt, a sárga virágú hengeresfészű peremízst a parlagi rózsát (a kaszálást is eltűrő dekoratív törpecserje), a nyúlánk sármát és a közönséges borkórót. A gyepsáv legértékesebb, 300 méter hosszúságú szakaszát a környezetvédő szakkör javaslata alapján az önkormányzat 2000. július 6.-án *védtetté nyilvánította.*

Néhány száz méter után jobbra kanyarodunk a 67-es major felé vezető kövesúton. Az első földúton jobbra térünk. Az úttól balra látható a major a hobbi kertekkel és a környék egyetlen nagyobb kiterjedésű erdeje a **Rajta erdő (22)** Az *őshonos kocsányos tölgyek* szép idős foltjait találhatjuk itt, közöttük jó néhány százados hagyásfát (a legnagyobb kerülete 430 cm!). Az

erdőszéleken kevés vadkörte, mezei szil, és csíkos kecskerágó is található. A Rajta-erdő fontos a madarak vonulása során is, mivel védelmet és némi táplálékot biztosít.

A *lágyszárú növények* közül a liliumféle soktérű salamonpecsétet, az Alföldön szórványosan előforduló zsidócseseresznyt, és a védett ligeti csillagvirágot érdemes megemlíteni, mely az egyik erdőszélen alkot néhány ezer töves populációt.

Meglepő, hogy ezen a száraz vidéken több mint 40 féle *gombát* találhatunk. Az *ehető fajok* közül többféle csiperkét, szegfűgombát, a piruló-, és a nagy őzlábgombát, a bimbós-, és akár több kilósra is megnövő óriás pöfeteget, a zöld harmatgombát, a barna csészegombát, a késői laskagombát és a téli fülökét említhetjük. *Mérgező* viszont a viaszfehér tölcsérgomba, áltrifla, kénvirággomba, vörhenyes őzlábgomba, susulyka. Az elhalt vagy beteges fákon élnek a különböző taplógombák: a szegett-, a bükkfa-, a lepke-, és a labirintustapló. Különleges megjelenésű a pecsétviasz-, júdásfüle-, törékeny korall-, petrezselyem-, bunkós agancs-, szömörcsög-, és az erdei csillaggomba.

Az erdő előtt kanyarog a Királyhegyesi szárazér. Ismét műúthoz érünk, melyen balra fordulunk a Szociális otthon felé. A bejárat előtt jobbra követjük az utat és elérjük a **Királyhegyesi szárazér (23)** hídját. Ez az ér a környék egyetlen nagyobb vízfolyása gazdag növény és állat fajokban, a mellette haladó erdősáv üde színfoltja vidékünk mezőgazdasági jellegének. Az ér jobb partján a városig húzódó hátság nagyon gazdag régészeti leletekben. Itt található a **középkori Kovácsháza (24)**, erre utal az ott talált templom rom, házmaradványok és sírok. A becslések szerint i. e. 3500-2500 körül a Száraz-ér körül teljes hosszában emberlakta vidék és élőhely volt, amelynek legfőbb tanúi a még ma is sűrűn fellelhető *kunhalmok*. Ezek a 0,5 m-től 8-10 m magas dombok, halmok, tellek a Magyar Alföld első mesterséges, ember alkotta kulturtörténeti emlékei, temetkezési helyek, határhalmok, őrhalmok, strázsahalmok, amelyek bizonyítottan vízfolyások, vizes helyek közelében épültek. A Száraz-ér medervonulatának vonzáskörzetében közel 100 ilyen kurgánt, halmot találunk. Mezőkovácsháza térségében is az első települést meghatározó, község és megyehatárt megjelölő halmok maradtak fenn. Legimertebb a középkori település emlékeinek helye az ér bal partján, a volt Nágel-birtoknál, ahol templom maradványaitól 50 méterre 1938-ban rekonstruálták a középkori települést is.

Tovább menve elérjük **Henrik majort (25)**, majd az ér hídján át a majori műúton visszatérünk a Mezőkovácsházát Battonyával összekötő közútra. Itt található a **Vígh András kereszt (26)**, mely előtt visszakanyarodunk a Mezőkovácsházi Parkerdő felé és az Alkotmány utcán át visszaérkezünk a Városházához.

Távolság: 8 km, menetidő gyalog 3 óra, kerékpárral 1 óra.

Belterületi túrák: Két összekapcsolható útvonal

26. túra

Útvonal: Városháza – Csanád Vezér szobor – Római Katolikus Templom – Park-Emlék sétány, Bereczki Máté növényvédő emléktáblája – Kripta sor és régi temető öreg fákkal – Parkfürdő és kemping – Szabadidő Park – tölgyes – termálkút – Kutas-éri csatorna híd – Petőfi utca, régi iskola, Városi Könyvtár – Városháza

Távolság: 3 km, menetidő: 1 óra

Rövidebb belterületi túránk a centrumban elhelyezkedő **Városháza (1)**elől indul, melyet 1980-ban kezdtek el építeni és 1984. augusztus 20-án adtak át. Ha körbe nézünk elénk tárul Mezőkovácsháza város központja, a **Katolikus templom(2)**, mely 1879-ben épült, [Kisboldogasszony](#) tiszteletére. Tervezője ismeretlen legjellemzőbb formái a neogótika jegyében fogantak. Orgonáját Dangel Antal építette. A **Csanád Vezér Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (3)** és parkja ahol két szobor díszel a szép fák között.

Millenniumi emlékmű: Széri-Varga Géza szobrászművész **Csanád vezérről (4)** készült egyalakos, bronzból készült alkotása a millennium tiszteletére, 2000. augusztus 20-án került felavatásra. A szobor talapzatánál áll a millenniumi emléktámla. Első ispánként ő adott nevet a vármegyének, melynek területén feküdt Mezőkovácsháza is. Anonymus gestája szerint Csanád (10-11. sz.) Doboka főúrnak és Kalotha fiatalabb lányának Karoldunak a fia, az egyik honfoglaló törzsfő leszármazottja, I. Szt. István rokona volt.

Csanád II. Gyula erdélyi udvarában nevelkedett pogány hitben. 1005-ben István király legyőzte Gyulát és Csanád a király udvarába került, megkeresztelkedett, keresztapja István király lett. A Gellért- legenda szerint előbb a pogány Ajtony fővezére volt, majd tőle elpártolva, a római hit szerint megkeresztelkedett és István király szolgálatába állt.

A nagyősi csatában - 1028-ban - István király megbízásából Csanád vezér legyőzte a feudális államalapítás ellen lázadó Ajtony seregét. István király az újonnan szerzett területen, a Maros-Tisza szögtől délre egészen az Al-Dunáig terjedően királyi vármegyét alapított. A király a győztes hadvezérét tette meg az új vármegye urának, első ispánjának.

Csanád igazgatása alatt megindult a vármegyében a keresztény hittérítés. Az Ajtony feletti győzelem emlékére 1030 táján az Oroszlános-halmon kolostort építtetett, melyet a Benedek-

rendi szerzeteseknek adományozott. Csanád vára lett az új egyházmegyei püspökség székhelye, melynek első püspöke Szt. Gellért volt. A későbbiekben Csanád vezér lett a névadója a várispánság székhelyének, a püspökségnek és magának a vármegyének is.

Mezőkovácsháza egy árpádkori település maradványa, 1000 évig (1950-ig) Csanád megye része volt. Csanád vezér szobrának állításával a város - a vármegyéhez tartozó települések közül elsőként, mint Csanád megye volt járási székhelye - méltóképpen állított örök emléket egy olyan személyiségnek, aki az államalapítás korában megjeleníti a pogányságból a kereszténységbe való átmenetet.

A **2. világháború** (5) mezőkovácsházi áldozatainak emlékére állított női alakot ábrázoló carrarai márványszobor az általános iskola előtti téren áll a katolikus templom felé fordulva. A szobor civil kezdeményezés eredményeként került felállításra. A II. világháborúban elhunyt katonák hozzátartozói (szülők, testvérek, rokonok) adakoztak szeretteik megörökítésére. Alkotója Corvus Cora Róbert szobrászművész. A talapzat négy oldalára a háború 129 mezőkovácsházi áldozatának neve van bevésve. A második világháborúban 128 mezőkovácsházi és 37 reformátuskovácsházi katona esett el.

Emlékfák (6) Az általános iskola előtti parkban két emlékfát ültettek az utókor számára, két jelentős esemény megörökítésére.

- Környezetvédelmi Világnap megyei rendezvénye alkalmából 2000-ben

- Kihelyezett ünnepi megyei közgyűlés emlékére 2001. 03. 14-én

Az emlékfák mellett emléktábla is jelzi a két eseményt.

Az Alkotmány utcán délnek indulunk. Balról a szép belvárosi parkot benne az **I. világháborús emlékművet (7)**. Az **Első világháborús emlékmű** Négyszögalapú csonka gúla alakú oszlop, tetején kettős kereszttel. Anyaga szürke beton.

Felirata: „A világháborúban

A hazáért

Életüket feláldozott

Mezőkovácsházi

Hősök emlékének

1914-1918”

Felavatásának és építésének ideje ismeretlen. A talapzaton ez olvasható: Terv: Müller I. építész. Az oszlop másik három oldalán a háborúban meghaltak nevei sorakozott, de ezek az 50-es években eltűntek. Az első világháborúban 159 mezőkovácsházi és 37 reformátuskovácsházi katona esett áldozatul. Itt emlékeztek meg minden évben az iskolások

és a falu lakossága a március 15-i forradalmi eseményekre, mely szintén az ötvenes években megszűnt. A hősi halottak neveiről kapta a község központi része a Hősök tere elnevezést.

Továbbhaladva a helyileg védendő épületben helyet foglaló **középiskolai kollégiumot** láthatjuk (8). Jobb oldalon a **Kalocsa Róza nonprofit művelődési kft (9)**. A Városi Művelődési Központ főbejárat melletti falán a **múzsák (10)** kezükben hárfával, könyvvel, színházi álarccal szimbolizálják a kultúrát, a művelődést. Ács József szobrászművész 1970-ben a ház fennállásának 10. évfordulójára készítette a női alakokat

A művelődési ház és a régi mozi (ma disco) előtt kialakított **Történelmi Emléksétányon** (11) robbantott bazalt kőoszlopokon elhelyezett emléktáblák örökítik meg a város történetének jeles eseményeit és kiemelkedő személyiségeit

A Történelmi emléksétány táblái:

1. Bereczki Máté (1824-1895)

A 48-as szabadságharc résztvevője bujdosó évei után Mezőkovácsházán telepedett le. Az itt töltött évek során fejlődött európai hírű természettudóssá, Magyarország legnagyobb gyümölcsnemesítőjévé.

2. Az 1956-os forradalom áldozatainak emlékére 1991 október 23.

3. A Magyar Köztársaság kikiáltásának 10. évfordulója tiszteletére 1999. október 23.

4. Mezőkovácsháza közigazgatási központ

1872-1983 között járási székhelyű község, a környező települések közigazgatási központja

1984-től városi jogú nagyközség

1986-tól város

5. A középkori Kovácsháza emlékére

A táblától délkeletre 2-205 km távolságra, a Száraz ér bal partján tárták fel a középkori Kovácsháza maradványait és templomát. A településnek Mátyás király adott mezővárosi rangot.

6. Az újratelepítés emlékére

Árva, Gömör, Heves, Nógrád megyei magyar és szlovák kertésztelepesek a török hódoltságok idején elpusztult Kovácsházát 1814-ben újraalapították.

7. Kalocsa Róza (1838-1901)

Kovácsházán született pedagógus, író, az ifjúsági irodalom, magyar nőnevelés és a magyar nyelv tanításának úttörője, számos mese, regény ifjúsági könyv szerzője, fordítója, lapszerkesztője emlékére.

8. Balázs Gyula néptanító emlékére

aki fáradhatatlan lendülettel gyűjtötte össze Mezőkovácsháza népmeséit, népi és gyermekjátékait, találós kérdéseit, közmondásait, babonáit, és dalait. 1878. júniusában.

9. Millecentenáriumi emléktábla

A magyar honfoglalás 1100. éves évfordulójára emlékezésül a város önkormányzata 1996.

A régi temető **kriptasora (12)** előtt haladunk, a régi temetőben van **a kegyeleti emlékpark (13)** A Honfoglalás millecentenáriumára Kegyeleti parkot alakítottak ki, a faligetben álló **kopjafa (14)** Szelekovszky László alkotása, melyet 1997. augusztus 20-án avattak.: „hirdesse a kopjafa, hogy a város lakói megemlékeztek magyarságuk 1100 évére és üzentek az utókornak, legyenek büszkék, hogy magyarok.”

Itt található még: **a Magyar hősi emlékmű (15)**

A 2. világháború alatt, a községben és környékén elesett 32 magyar katonák emlékére állították. Alakja: 45 fokos szögben dőlt hasáb, fehérmárvány emléktáblával közepén fekete vascső kereszttel. Felirata: „A drága hősök emléke örökké él lelkünkben”, „Az 1944. évi harcban elesett katonák pihennek itt, akiknek emlékét őrzi a község hazafias lakossága”. 1975. november 1-jén adták át Kertmegi István helyi tervező tervei alapján.

Szovjet emlékmű –felszabadulási emlékmű (16)

A 2. világháború alatt a községben és környékén elesett szovjet katonák emlékére, Kertmegi István tervei alapján készült vízszintes és függőleges hasábokból álló, beton és műkö anyagú emlékmű (középen ötágú vörös csillaggal). A jobboldali részen márványból készült emléktábla. „Emlékük örökké él - A szabadságért áldozták életüket” felirattal. 1974. október 6-án avatták. Itt történtek a nagyszabású ünnepségek és koszorúzások április 4-én, október 6-án, november 7-én. A rendszerváltás után funkciója megszűnt, csupán egy letűnt korszak és az elhunyt katonák emlékét hirdeti

Utunk a Park Fürdő és Borostyán kemping (17) felé vezet. A termálvíz hőmérséklete **72 Celsius fok**, mely a környéken is egyedülállóan magas érték. A gyógymedencében a gyógyvíz hőmérséklete: 36-38 Celsius fok. 1998-ban a termálvizet a Népjóléti Minisztérium „**Borostyán gyógyvíz**” néven **gyógyvízzé nyilvánította.** A gyógyvíz igen nagy ásványi-anyag tartalmú (3,0 g/l) nátrium-hidrogénkarbonátos, kloridos, jodidos, fluoridos, szulfidos ásványvíz, jelentős metabórsav és metakovasav tartalommal. A hévíz gyógyhatásának bizonyítására az orvosi vizsgálatokat kettős vak, valamint után követéses (3 hónapos) módszerrel végezték el. A fürdőkúra különösképpen a mozgásszervi betegségek (kiváltképp a lumbális spondylosis) esetében volt hatásos. A Parkfürdő és Parkerdő közé ékelődve helyezkedik el a kemping. Rendezett környezetben várja a pihenni, kikapcsolódni, gyógyulni

vágyó vendégeket. A kempingben 50 férőhelyes lakókocsi, lakóbusz álláshely, 30 sátorhely és 3 db apartman szoba található. Közös étkező, valamint felújított vizesblokkok biztosítják a mindennapok kényelmét. Továbbhaladva kiérünk a városból a **Parkerdőbe (18)**. A parkerdő ligeteiben és tisztásain pihenő és játszóhelyek, sétautak szalonnasütőhelyek várják a természetkedvelő látogatókat. A Parkerdőt délről a Kutaséri csatorna határolja, mellyel párhuzamosan haladva a séta úton elérjük a város nagy kiterjedésű fiatal tölgyerdőjét. Itt található a Strandfürdő „szíve” a **termálkút (19)** A kút után a város felé kanyarodva a csatorna hídján át elérjük a Petőfi utcát, melynek Árpád utcai kereszteződésében található a **régi iskola (15)** eredeti ablakokkal, ép homlokzati díszekkel. Ebben az épületben indult 1954-ben a gimnáziumi oktatás (ma varrőrzem működik benne). Az Árpád utcán központ felé haladva érintjük a **Városi Könyvtárat (20)**, amely városunk egyik patinás épületében működik. Mezőkovácsházán az első nyilvános népkönyvtár 1899-ben alakult. A Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium 171 kötetű Gazdasági Népkönyvtárat alapított, még ebben az évben a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa 100 Korona értékű szépirodalmi művel egészítette ki. 1950-től a népkönyvtárak szervezésében. Mezőkovácsházán az MKP vándorlás könyvtára jelenti a közművelődés első lépését. 1953. júliusában a járási tanács intézményeként megalakult a járási könyvtár. A 60-as években kezdte el gyűjteni a könyvtár a községre vonatkozó régi dokumentumokat. Ez a helytörténeti gyűjtemény zárt anyagként a jelenlegi városi könyvtárban található. Ahogy a könyvtárosok munkája, munkaterülete kiszélesedett, bővült, úgy zsugorodott a rendelkezésükre álló terület. A volt Rendőrség épületéből modern könyvtárat varázsoltak. A tetőtérben kapott helyet a gyermekkönyvtár részlege, a földszinten galériás megoldással a felnőtt olvasók kölcsönözhetnek, illetve az olvasóterem, hírlapolvasó, a felnőtt zenei részleg, munkahelyiségek találhatóak. A felnőtt részleg galéria részét borító falemezeket, az első világháborús hősi halottak öntvény plakettjei díszítik. **Könyvtárávató** 1990. november 30-án volt. Majd 150 méter után nyugati irányból elérjük a városközpontot, a Városházát.

Távolság: 3 km, menetidő: 1 óra

27. túra

Útvonal: Városháza – Árpád utca – Petőfi utca – Szabadság utca – Ipartelepi utca – Móra utca – Kodály köz – Református Templom – Parókia – Régi iskola (nevezetes tölgygel) – meleg vizes kút – temető (Jasik Lajos 48-as honvéd őrmester sírja) – Mikes utca – Rákóczi utca – Ipartelepi út – Sármezey utca – Alkotmány utca – Városháza

Távolság: 9 km, menetidő: 3 óra

Közlekedési kapcsolatok: Mezőkovácsháza-felső vasútállomáson a Békéscsaba-Mezőhegyes-Újszegedi vonalra. Buszpályaudvar: Makó-Orosháza-Battonya-Békéscsaba felé induló járatok.

Hosszabb belterületi túránk a centrumban elhelyezkedő **Városháza (1)** elől indul. Szomszédságában található a **Csanád Vezér szobor (2)**, a **millenniumi emléktábla (3)**, a **második világháborús emlékmű (4)** **Római katolikus templom (5)**, a belvárosi Park szép virágokkal és fákkal, benne az **első világháborús emlékmű (6)**. Az Árpád utcán nyugat felé indulunk, érintjük a **Városi Könyvtárat (7)**, amely városunk egyik patinás épületében működik. Tovább haladva a Petőfi utca sarkon áll a védendő **régi iskola (8)** eredeti ablakokkal, ép homlokzati díszekkel. A Petőfi utcán jobbra fordulva a Szabadság utcáig haladunk, melyen balra megyünk az első jobbra eső műútig, amely átvezet a város másik részére, Reformátuskovácsházára. A vasúton áthaladva jobbra látható Béla major. Az aszfaltozott utat követve elérünk a Móra utcáig, ahol jobbra fordulva a városrész központja felé haladunk a Kodály közön. A **parókia (9)** a védendő értéket képviselő parókai épülete és a református templom között érkezünk Reformátuskovácsháza Táncsics utcai központjába. Itt védelemre érdemes épületek találhatók, mint a hajdani **Általános Iskola két épülete (10)**, a volt **Posta épülete (11)** és néhány lakóház. Az iskola udvarán hatalmas **öreg tölgyfa (12)** áll. A Táncsics Mihály utca 40 szám alatti iskola épülete előtt található a **meleg vizes kút (13)** (Refi öreg kút), melyből évtizedeken keresztül meleg (50°C-os) víz folyt. A kút 539 méter mély, lúgos gázos víz folyt belőle, mellette a múlt században a Havas féle vendéglő állt, és a kút vizét kádas népfürdőként használták. Itt található a **Református templom (14)**, mely 1898-ban épült Regdan Sándor aradi építésmérnök tervei alapján. Az épületet előtt 2000. március 15. óta áll egy **Kopjafa (15)**, faragója Deák-Fogarasi András (református lelkész édesapja). Hirdeti a reménységet, a jövőbe vetett hitet, az összefogást, a magyarság megmaradását, az egymáson való segítést; a szimbolizálja a szeretetet, melyre az ősök emléke

kötelez. Az Első világháborúban elesett 80 reformátuskovácsházi nevét őrzi a református templom bejáratánál jobb és baloldalon elhelyezett **feketemárvány emléktábla (16)**.

A Táncsics utca végén keleti irányban védendő japán akác sor található. A Reformátuskovácsházi központban az iskola mellett északra fordulva elérjük a temetőt, ahol megtalálható az 1848-as honvéd őrmester **Jassik Lajos sírja (17)**. Halála után a március 15-i ünnepeket mindenévben ott tartották. 1945. után emléke feledésbe merült. Az utóbbi években sírja ismét gondozott, és méltó helye az önkormányzat Március 15-i megemlékezéseinek. A temető mellett folyik a Kunágotai Száraz ér, melynek túlsó partján szép tölgyes áll. Itt visszakanyarodunk a Mikes utcára, majd jobbra a Rákóczi utcán folytatjuk utunkat, mely az ipartelepi útra vezet. Áthaladunk a vasúti sínen, majd rögtön balra a Sármezey utcán először elhaladunk a Mezőkovácsházi nagyállomás épülete mögött. Az épület homlokzatán az Alföldi Első Gazdasági Vasút **Emléktáblája (18)**. Az **Alföldi Első Gazdasági Vasút** megalapításának 100 éves évfordulója alkalmából 1999. július 24-én avattak emléktáblát Mezőkovácsháza-Alsó vasútállomáson.

A Sármezey utcán érkezünk az Alkotmány utcára. Az Alkotmány utca végén, Mezőkovácsháza-Felső vasútállomáson található **Sármezey Endre vasútmérnök emléktáblája (19)**.

Városunk nagy szülőtte, Sármezey Endre vasúti mérnök 150 éve, 1859. április 21-én földbirtokos családban született. Középiskoláit Békéscsabán, majd Szegeden végezte ahonnan a Zürichbe a Műszaki Egyetemre került, ahol 1882-ben gépészmérnökként szerzett diplomát. 1883-ban rábízták a Mezőhegyes-Kétegyháza épülő vasútvonal építését, melynek sikeres üzemben helyezése után megkapta az Arad-Csanádi vonatok felügyeletét és pályafenntartási feladatait. A térségben kidolgozta a keskenyvágányú vasutak tervét, mely a mezőgazdasági termények szállítását oldta meg a feldolgozó helyekhez. 1900-ban 78 km, 1912-ben már 154 km hosszú volt a gazdasági vasút hossza. Erre épült fel később a személyszállítás is Kaszaper forgalmi csomóponttal, melynek áldásos hatása egészen 1970-es évekig tartott. Ő hozta létre 1899-ben az Alföldi Első Gazdasági Vasutak Részvénytársaságot, de a tudományos életben is kiemelkedőt alkotott, 1904-ben rendszeresítette a benzines-elektromos motorkocsik vontatását, 1906-ban a Milánói világkiállításon aranyérmert nyert a motorvontatás újításával. Kiemelkedő életpályája elismerésül a Szegedi MÁV Vasútigazgatóság 1981-ben emléktáblát állított a felsőállomás épületének homlokzatán.

Az Alkotmány utcán déli irányba a központ felé haladva baloldalon a **Hunyadi János Középiskola** (20) látható, az intézmény előtt **Hunyadi János mellszobra** (21) áll. 120-130 cm magas kőoszlopon elhelyezett bronz mellszobor. Herczeg Klára szobrászművész alkotása. 1977. október 25-én a gimnázium fennállásának 25. évfordulóján avatták.

A Gimnázium épületének udvar felőli részén **5 db terrakotta** anyagú, a **tudományokat és művészeteket** (22) allegorikusan ábrázoló domborművek Rajki József alkotásai.

A Sármezey utca felőli részen Tápai Antal szobrászművész „**Hunyadi** farkast elfogó fiú, Hunyadi a törökverő, és Hunyadi a kormányzó látható” (23) ábrázolása látható. Mellette a 3. sz óvoda épülete, homlokzatán **emléktábla** (24). Kovalcsik Pál halálának 45. évfordulója alkalmából 1993. január 30-án a mezőkovácsházi Független Kisgazda és Polgári Párt helyi szervezete emlékezett a kommunista megtorlás miatt mártír halált halt fiatalra, és avatta fel emléktábláját a volt Szabadság utcai lakóháza falán (ma óvoda).

Még néhány 100 méter gyaloglás után megérkezünk a városközpontba, túránk végéhez, ahol koros csodálatos japán akác fák várnak bennünket.

Távolság: 9 km, menetidő: 3 óra.

Irodalomjegyzék

1. Mezőkovácsháza története, 2001. szerk: Mucsi Tiborné